

Meg nem értett állatok

Cserne László helyének hiánya a magyar neoavantgárdban*

↻ Első rész

„A meg nem értett állatok» megpróbálják a művészetet és az életet egységbe hozni, vagyis a mindennapi életet művészi szinten élni, művészetüket pedig az élet szerves részévé tenni. Ez a törekvés irritálja a szakmára specializálódott kétlábúakat, akik minden lehetséges eszközzel gyengítik, irtják ezt a korszerűtlen típust, amelynek társadalmi hasznossága zérus, legtöbb esetben külseje se arat tetszést. Érdekes, hogy az aluljárók, lépcsőházak, kocsmák, gyógyszertárak népe is csak ideig-óráig képes megtűrni őket, és ők is az aluljárók, lépcsőházak, kocsmák, gyógyszertárak népét. Úgy látszik, annyira idegenkednek a nyájtól, hogy egymással is szívesebben érintkeznek közvetve, levél, telefon, üzenet útján. Valószínűleg nem szeretik egymás emberszabású külsejét, bár az ellenkezőjére is van példa. E lények szokásai még nincsenek részletesen feltérképezve, de biztosnak látszik, hogy bekerítettségük, illetve kirekesztettségük védekező helyzetbe kényszeríti őket. Gyakran megpróbálnak a környezetbe marni, de gyakoribb, hogy maguk pusztulnak. Halálukban mindig fellelhető az ünnepélyes elem. Hasonló helyzetben a csörgőkigyó is magába mar, amely tény aláhúzza ezen teremtmény rokonságát az állatvilág szelidíthetetlen képviselőivel. »A meg nem értett állatok« az apokalipszist közönyösen várják, pedig képesek a szeretetre. Tudják, hogy minden mindig visszatér...”¹

Soha nem találkoztam Cserne Lászlóval

CSERNE LÁSZLÓ apai nagybácsikám, évekkal születésem előtt meghalt. Cserne László egész életműve, azaz egész élete és összes művei egyszerre igyekeznek teljesíteni egy lehetetlen szándékot: a múlandó pillanat és az állandó létezés párhuzamos megvalósítását. Fő műve – kortársai, ismerősei elmondása alapján – saját maga, életeseményei és teste volt. A tetoválást mint művészi eszközt alkalmazta. Barátaira és saját magára tetovált kézzel, saját maga tervezte mintákat és alakokat.² Ezen kívül kézzel írott könyveket készített, festett, rajzolt, és mindenféle anyagokból saját maga által „ajándéktárgyaknak” nevezett apró objektumokat és szobrokat készített, amelyeket nagyrészt valóban el is ajándékozott.

Művészetének feldolgozásához első lépésként kézenfekvően adódik életrajzána rekonstruálása, bár, sőt éppen azért, mert váratlan akadályokkal teli és végül megvalósíthatatlan tervnek látszik. Rendelkezésre áll néhány fennmaradt hivatalos dokumentum (pl. iskolai bizonyítványok), a hozzátartozók, rokonok beszámolóit, barátokkal, ismerősökkel készült interjúk,³ visszaemlékezések,⁴ a Cserne László által írt és rajzolt jegyzetek és feljegyzések⁵ és számos róla készült fotó és rövid filmrészlet.⁶

Ezek közül kevés jelent meg kiadásban, nyomtatásban, nagyobb részük nehezen visszafejthető emlékek, beszélgetés-foszlányok formájában él tovább, egyfajta

mitologikus mese részeként, amit a családtagok és barátok tartanak életben.

És valóban élő, időről időre felbukkanó és az idő maradék részében is a fejekben motoszkáló alakról beszélünk – 2008-ban ismerősei, az ünnepelt távollmaradásától nem zavarlatva, megtartották Cserne Laci hatvanadik születésnapját.⁷

E részben tényszerű és többnyire szubjektív adatok és emlékek egy nagyszerű figurát írnak le, valamint egy kibírhatatlan szörnyeteget, illetve egy költőt, akit a körülmények folyamatosan gátoltak az alkotásban, továbbá egy súlyos drogfüggőt, aki nem mellesleg egy gyönyörű férfi, mások szerint meg egy bűdös hajléktalan, aki ennek ellenére egy megközelíthetetlen kultikus sztáralak, aki valójában egy magánakvaló őrült. Ez a kibogozhatatlan maszsa maga az alkotás. Szerepeket hozott létre saját maga számára, névvel, életrajzzal, külső és belső tulajdonságokkal ruházta fel őket – illetve saját magát. Különböző neveken nevezte magát – és ezek különböző, saját maga által kidolgozott személyeket (szerepeket) takartak.

Ez az életmód egy bizonyos szempontból egyszerű örületnek tűnik, ahogy nem is titkolt célja annak látszani. Egy olyan szélsőséges jelzés, amivel Cserne László azonnal bizonyította magát az államhatalomtól való végtelen távolságát és befolyásolhatatlanságát – hiszen mindaz, amit művelt, a hatalom felől nézve teljességgel érthetetlen volt.

Az örültség az érthetlenségről hozott döntés

Ő maga betyárságnak nevezte, amit csinált – és büntethető megkülönböztethetőségként fogalmazta meg a hatalom számára oly fontos normalitástól való eltérést. Ha semmi más nem használ, úgy védekezünk valami ellen, hogy örültségnek nyilvánítjuk, és az rögtön megszűnik igazinnak lenni, így nem jelenthet többé veszélyt. Örültségnek minősíteni valakit: az illető érthetlenségéről hozott döntés.

Cserne László egyfelől örültségnek látszott, másfelől világos tény, hogy mindez művészeti tevékenységként is értelmezhető, hiszen barátai, ismerősei és rajongói átéléssel mesélnek róla egymástól teljesen különböző (akár egymást cáfoló) történeteket. Ilyen például, hogy egyszer felháborodásában összefirkálta az egész arcát egy filctollal, amit egy egész kis közönség végignézett, ahogy azt is figyelemmel követték, hogyan kopott le a festék fokozatosan az arcáról az ezt követő napokban. Ez a performansz utólag, kontextus nélkül nemigen hat, mégis

1 Részlet Cserne László „Meg nem értett állatok” c. befejezetlen, kézzel írott könyvéből. Szőke Annamária et alii (szerk): *Jóvilág. A Bölcsész Index antológiája*, Budapest, 1984. 71-79.

2 Ezekről a tetoválásokról részletesen ír Beke László „Cserne László tetoválásai” címmel, in: *Forrás Folyóirat*, Kecskemét, 19. évf. 3. sz. (1987), 82-86.

3 *Balkon*, 2005. 5. sz. „A jelentés a lojalitáshoz kapcsolódik, ami a jelentés keresésére indít”, Sugár Jánossal beszélget Hajdu István.

4 Janisch Attila: „Árnyék a havon” – A rendező személyes jegyzete: „Egy árnyék”, megjelent Janisch Attila filmjeinek DVD-mellékleteként, MOKÉP 2009.

5 *A '84-es kijárat* – A József Attila kör folyóirata 1990/1.

6 Janisch Attila: *Zizi* – magyar rövid játékfilm, 1982.

7 „Nagyon unalmas volt.” – Cserne István szóbeli közlése, vö. „Jó kis buli, elveszték a fotók.” – Sugár János szóbeli közlése.

CSERNE LÁSZLÓ
Meg nem értett állatok (részlet a könyvből) © Fotó: Szilágyi Lenke

el kell fogadnunk, hogy akkor különös ereje volt és valós érdeklődésre tartott számot.

Az őrülség mint menedék egyébként sem ismeretlen jelenség művészi körökben. Kérdés persze, hogy mennyiben válik valóban (?) őrültté az, aki hosszú időn keresztül mutatja magát őrültnek, és tölti az idejét elmeegógyintézetekben. Mindehhez hozzáadódik még a korszak drogfogyasztási kultúrája is, ami túlnyomórészt nyugtatók és más gyógyszerek rekreációs fogyasztásából állt.

A betegség esetleges ténye és az alkotás legitimitása azonban egymást nem kizáró lehetőségek. Ugyanakkor a társadalmi normáktól való elzárkózásnak és kívülállási törekvéseknek következménye volt öccsével, azaz apámmal, Cserne Istvánnal való kapcsolatuk szinte teljes hiánya. Lászlóhoz – illetve a családon belül használt nevén Gyurihoz – képest István jó gyerek, jó tanuló volt, az orvosi egyetemre ment, pszichiáteri végzettséget szerzett. Önmagában véve, ha a lázadás hiánya, a rendesség nem is lett volna az ellentétéhez elég ok, az őrülséggel való foglalkozás mindennapos, ám teljesen ellentétes gyakorlata, tapasztalatai felnőtt korukra teljesen ellehetetlenítették a már gyerekkorukban sem túl stabil kapcsolatukat.

Őrültnek látszott a hatalom szempontjából – tulajdonképpen megszűnt létezni, mint családtag –, mégis, virágzó társasági életet élt, barátokkal körülvéve töltötte mindennapjait. Ezek a barátok és rajongók voltak a közönsége, csak az ő irányukba mutatkozott értelmesnek Cserne László, feléjük azonban nagyon is. Az ő nézőpontjukat kell megtalálni és elfoglalni. Nem könnyű, hiszen egy olyan furcsa helyzetben léteztek, ami azóta megszűnt és rekonstruálhatatlan, annak ellenére, hogy sokan közülük élnek és emlékeznek, de azóta megszűnt fogalmak és intézmények határozták meg életüket, mindennapjaikat.

Cserne László sok időt töltött dr. Gerevich József Kulich Gyula (ma Kálvária) téri Nappali Szanatórium nevezetű intézményében, ahol modern hozzáállással segítettek (nem igazán kezelték) azokat a művészeket, fiatalokat és csavargókat, akik valamilyen módon odakerültek. Munkanélküliek lévén sokan töltötték itt napjaikat, az akkori „fontos” emberek, például az URH zenekar is ott próbált. Gerevichet magát is foglalkoztatta az elmebetegség, a művészet és a hatalomgyakorlás viszonya,⁸ álláspontját világosan mutatja e szanatórium létrejötte is, bejárata fölött a Cserne László által készített *Antiszociális Brigád* felirattal. Menedékként működött azok számára, akik előbb-utóbb valószínűleg talán egy másik elmeegógyintézetben, klinikán vagy éppen börtönben kötöttek volna ki, hogy mint veszélyes elemeket elkülönítsék őket a társadalom többi tagjától, így viszont, mivel jól érezték magukat, önszántukból érkeztek ide, és sokkal nagyobb szabadsággal teheték azt a klinikai környezet elkülönítő védelmében, ami egyébként lehet, hogy tilos lett volna. Valószínűleg a benti előnyös lehetőségek közé tartozott a tudatmódosító hatású gyógyszerek könnyű hozzáférhetősége is.

Egy ilyen intézmény segítségével, amely nem az egyetlen, csak egy volt a lehetőségek közül, sok ember olyan mértékben és távolságra tudott kivonulni a nyilvánosságból és a hivatalos társadalom mindennapjaiból, amennyire ma valószínűleg csak a szó szoros értelmében vett hajléktalanok számára lehetséges. Ezeknek az embereknek sokszor volt valamiféle kis lakásuk, alkalmi vagy állandó, de valódi tevékenységeket, sőt jelenlétet sem igen igénylő munkáik, amikből kifizették időnként a villanyszámlát, vettek ennivalót és más létfontosságú dolgokat, és az életük nagy része még mindig szabad, ráérő idő volt.

Ebben a tengernyi időben azt csinálhattak, amit akartak – és ez nem a tétlenség irányába hatott, hanem újfajta szabadidős tevékenységek, sőt művészeti alkotások létrejöttét tette lehetővé. Ennek legjobb példája az a különleges városi idegenvezetés, amit Cserne László tartott időnként. Saját tervezésű útvonalakon sétált és sétáltatott embereket, útközben láthatatlan dolgokról mesélt, és mindenféle, addig sosem látott látóvalókra hívta fel a figyelmüket. Ezekről a dolgokról a „városnézők” nem tudták, nem tudhatták eldönteni, hogy igaziak és régóta ott vannak, csak egyszerűen sose vették észre, mert lévén elfoglaltabb emberek, nem töltöttek annyi időt a város szemlélésével, mint idegenvezetőjük, vagy pedig egy műalkotást látnak, amit

⁸ Gerevich József: *Lány a szekrényben – Patográfiai és klinikai esettanulmányok*, Osiris, Budapest, 2005.

a kirándulás előtt Cserne László készített és helyezett el, direkt az ő kedvéért.⁹ A Kádár-kor érdekes és különleges fejleménye, hogy ezek a véletlenül vagy inkább önszántukból kívülrekedt „maradékok” elkezdtek egyfajta második társadalomként működni. A periféria távoli pontjai összeértek, és a különböző, eredeti funkciójukban és céljaikban eltérő csoportosulások (nem hivatalos „intézmények”) egymással való kommunikációs csatornái felduzzadtak, és interakciói megszorodtak. Így egy olyan speciális közeg jött létre, ahol költő és általános iskolai magyartanár, hajléktalan, drogos, gyógyszerész és orvos, festő, modell és pszichiátriai őrült mind egyenrangú felekként működhetnek. Ebben a második társadalomban való közlekedés egy speciális útvonala Cserne László élete. Különös, hogy éppen a Kádár-korszak viszonyai tették lehetővé ezt a nagyfokú szabadságot ezen a zárt világon belül. Lehetséges volt ideológiai és társadalmi kérdések rezignált elfelejtésével teljesen kívül helyezkedni a rendes világon. Legtöbben végül mégsem váltak igazi hajléktalanokká, drogfüggőkké és elmebetegékké, hanem ezt, mint túlélési taktikát, mikor többé nem volt rá szükség, abbahagyták, és életüket a társadalmon belül folytatták vagy folytatják azóta is. Cserne László ezt nem tudta, vagy nem is akarta megtenni. Az ő életében és viselkedésében olyan fontossá vált a rideg különállás, a

9 Ugyanezkor kezd napjainkban is folyamatosan tartó városfeltérképező fotódokumentációját Lábass Endre író és festő. Mindent tud a belváros minden házáról. Harminc éve sétál, figyel, beszélget és kalauzolja barátait az érdekebbnél érdekesebb látnivalók felé – a fényképezés mintegy ürügyként szolgál, hogy soha ne kelljen abbahagynia ezt a legkedvesebb foglalkozását. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/labass_endre

véleményalkotás és ítéletkezés teljes hiánya, és a belső érzelmi és képzeleti világ a külvilágra való kivetítése, tehát mindaz, ami miatt saját akarata és szándéka ellenére sokan felnéztek rá, sőt sztárként kezelték, hogy ez az életmód számára megszűnt – ha valaha is az volt – tudatos taktikának, szerepnek lenni, és állandó valóságává változott, melynek saját szabályrendszerén belül szükségszerű következménye volt saját maga elpusztítása.

Én magam nem tartom érthetetlennek Cserne Lászlót, habár személyesen nem ismerhettem. Épp ellenkezőleg, noha végtelenül szubjektív módon, mégis értelmezni kívánom alkotói életművét, ennek „nem lehetetlensége” által bizonyítva létjogosultságát.

Egy lehetséges olvasó vagyok

Megismerésének első lépéseként a *Meg nem értett állatok* című, összefoglaló igényű könyvének elemző olvasását választottam. A vastag, több száz oldalas üres kötetet a Lipótmezőn kezelt betegek könyvkötészetén készítették és Cserne István szerezte Cserne Lászlónak, több hasonlóval együtt, melyeket a *Meg nem értett állatok* előtt már teleírt, halála előtt viszont megsemmisített, így ez az egyetlen, befejezetlen kézírásos könyve maradt fenn.

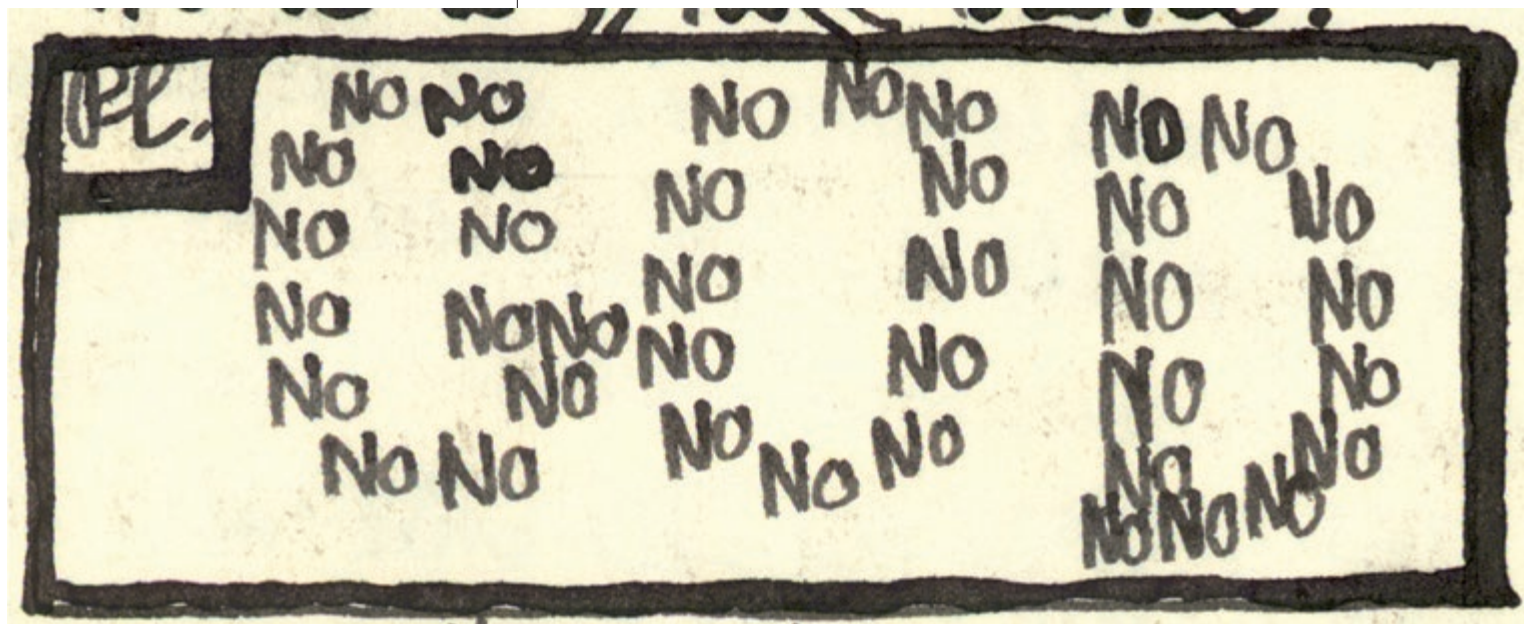
Egyfajta mintaolvasóként igyekszem fellépni. Nézőpontom sokszorosan nem lehet objektív, ám családi (noha, mint írtam, személyesen nem találkozhattunk, mégis személyes) érintettségem tényétől nem igyekszem eltávolodni, inkább, mint a Kádár-korszakhoz való személyes viszonyulás szükségszerű körülménye, általános érvényűnek érzem.

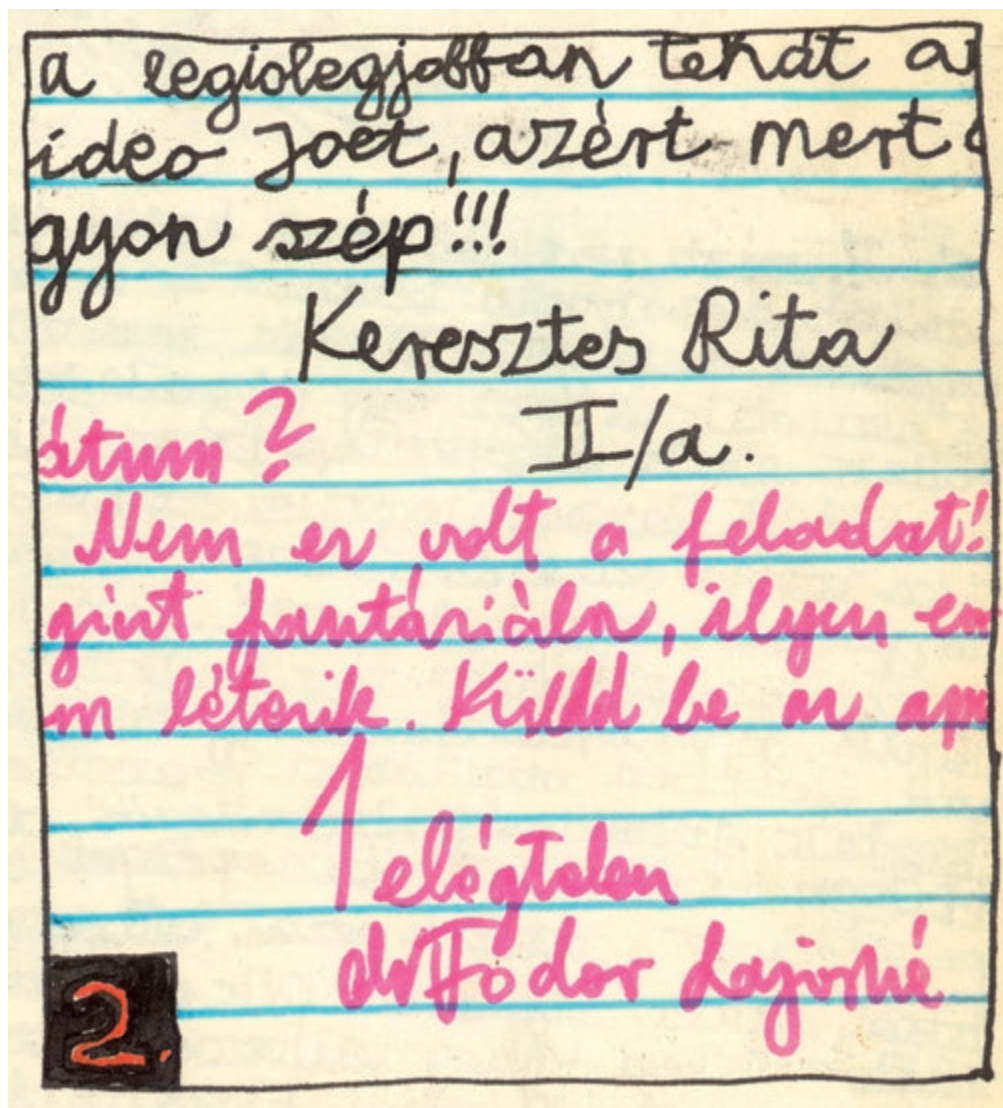
A családi titok, egy ismeretlen halott rokon emlékének feldolgozása olyan munka, amivel mindenkinek szembe kell néznie, főleg, ha a Kádár-korszakot, a szocializmust a második világháború, a holokauszt utáni világként, annak folytatásaként tekintjük. Az elhallgatás olyan általános gyakorlattá vált a családok életében, hogy tulajdonképpen megszűntek, felbomlottak a családi mitológia lehetséges rendszerei, helyét pedig személyes, egyéni mitológiák „gyártása” vette át.

Cserne László a második világháború után röviddel, 1948-ban született. Szülei a háború után a szocialista rendszerhez való alkalmazkodásban szinte valóban elfelejtették életük első felét, de a traumatizált gyerek- és fiatal felnőtt-koruk emlékei mégis beleivódtak mindennapjaikba, emberi viszonyaik kuszaságába. Anyja zsidó túlélőként állandó pánikbetegségekkel küzdött, amit apja nem tudott elviselni, ezért hamar elhagyta családját, az addigra már megszületett kisebb testvérrel, Cserne Istvánnal, későbbi apámmal együtt.

A múlt hiánya családjukban egyszerűen „nem beszélés” formájában öltött testet. Ez a különös ridegség a kor gyermeknevelési praktikumával együtt oda vezetett,

CSERNE LÁSZLÓ
Meg nem értett állatok (részlet a könyvből) © Fotó: Szilágyi Lenke

CSERNE LÁSZLÓ
Meg nem értett állatok (részlet a könyvből) © Fotó: Szilágyi Lenke

hogy gyerekkorukat a két testvér legnagyobb részt két különböző bentlakásos intézetben töltötte, egymástól és a család többi részétől is távol. A családról, közösségről alkotott elképzeléseiket a „nem beszélés”-en kívül a ritka találkozások, ünnepi események hangulatai határozták meg.

Mindez érdekes az én *Meg nem értett állatok*-olvasatom szempontjából, hiszen én is ennek a furcsa családnak vagyok tagja. Amit Cserne László csinált, elkerülhetetlenül ebből a szempontból; olvasom, folyamatosan számonkérem rajta, keresem benne apám szükségszerű jelenlétét, és amikor megtalálom, akár mint kisebb testvért, akár mint elítélendő „rendes” embert, mint pszichiátert, hol öngazolást, hol számomra igaztalannak tűnő feltételezéseket találok.

Ezzel párhuzamosan részben apám, a testvér, illetve apám, a pszichiáter szemüvegén keresztül is olvasok, ezt sem tudom megszüntetni, de igyekszem felismerni, amikor a saját olvasatom helyét átveszi valamiféle feltételezett vagy valós külső vélemény.

A Kádár-kori underground, nosztalgia nélkül

A Kádár-korszak minden ma Magyarországon élő embernek személyes élménye. Ennek hatásai változnak, de az 1960-as, '70-es, '80-as évek feldolgozása a mai napig nemcsak nem befejezett, de szinte el sem kezdődött. Az oktatás, a művészeti élet és főleg a művészeti oktatás sem kezeli a mai kor közvetlen élő előzményeként azokat az alkotókat, akik mind a mai napig élnek és tovább alkotnak, illetve az őket körülvevő, a rendszerváltással megszűnt közeget.

Ez a feldolgozatlanság egyfajta nosztalgiát kelt, könnyen elfeledve, hogy a közösség szervező ereje akkoriban a hatalom ellenében, titokban való

szerveződés volt, a szándékok közössége a közös „ellenségből” fakadt, így akármennyire is jobbnak vagy szebbnek, közösségibbnek és előremutatóbbnak tűnhetnek az akkori csoportok a mai, nehézkes és magányos, pénztelen és tehetetlen függőségi viszonyokba szorult függetlenekhez képest, visszavágnyi nem érdemes. Cserne László kívül esik a boldog nosztalgia lehetőségein. Ő maga olyannyira azonosult saját, a kor és a kor emberének elviselhetetlenségéhez képesti felsőbbrendűségének tézisével, hogy egy pillanatra sem tudott nem erre gondolni. Minden mondata és minden gesztusa a többiek és „mi”, a meg nem értett állatok különállását hangsúlyozzák.

Én, mint olvasó könnyen esek abba a hibába, hogy pusztán a tény hatására, hogy a könyvet olvasom, magam is az abban foglaltak részese vagyok – ahogy ezt maga a szöveg is sugallja. Mi, a könyv olvasói vagyunk „[...] a vaskornak »megnemértett állatai«. Ki fognak pusztulni, mint a dinoszaurusz, és újra meg újra újjászülni az új aranykorokban. Róluk és nekik szól ez a könyv, akik a körülmények szikláinak közt evickélnek törékeny csónakon. Érdektelen ez a könyv mindazok számára, akiknek legjellemzőbb tulajdonságuk a foglalkozásuk, különösen az úgynevezett »művészek«-nek (pl. Koncz Zsuzsa), úgyhogy jobb, ha e könyvet ki se nyitják.”¹⁰

Hová állok inkább? Koncz Zsuzsa vagy Cserne László. Olvashatok tovább, ha nem azonosulok teljesen az általa kínált élet lehetőségeivel? Csak akkor tekintem műalkotásnak, és nem egy egyszerű örült naplókísérleteinek, ha ezen a bevonási kísérleten kívülről tudok ránézni. Miért lennék „meg nem értett állat”? Képes lenne egy könyv ezt tenni velem?

„Az idézett személyek civilizált országok szülöttei, megnyilvánulásaik mégis eltávolítják őket a civilizált emberektől. Ők maguk is gyakran támadnak, de sose törekszenek lelki összetörésre, pályafutás megakadályozására, még fizikai gyötülésre sem. Az ellenséget amilyen egyszerűen lehet, megsemmisítik. Ellenség, aki kifüstöli a barlangból, aki elrabolja a nőstényt, vagyis a létezés alapvető feltételeit (sokszor az életet magát) próbálja elvenni az állattól. Gúnyolódás nem ingerli föl, pályafutását nem lehet kettétörni (mivel általában nincs), belső életét hallgatással, akarati (nehezen kifejleszthető) vaksággal és süketséggel védi és sok esetben a fizikai támadást sem veszi észre. Ha öl, nincs benne gyűlölet. Ezen teremtmények egyedei (noha egymást mindig, sokszor szavak nélkül is megértik) nem rendelkeznek egyforma képességekkel. Az öngyilkosság, gyilkosság, némaság, vakság, süketség a legegyszerűbb védekezési módok. Fejlettebb (de nagyon ritka) a repülés,

¹⁰ Cserne László: *Meg nem értett állatok*

a megsokszorozódás, a megszűnés (és újramegjelenés) és egy-két olyan képesség, minek nincs (pedig volt és lesz) neve.”¹¹ Ilyenek a meg nem értett állatok.

Attól, hogy elolvasom, nem válok azzá, hiszen fikció, legyen fikció ez az egész. Miért ne lenne az? Mire képes egy szöveg, mit tehet meg az olvasóval? Mit engedhetnek meg egy szövegnek? Mit engedhetnek meg egy halott rokonnak, saját magammal, a tudatommal, az élő rokonaimmal kapcsolatban, mennyi beleszólása van egy könyvnek mindebbe?

„Hazug és gyűlöletes minden történet, ami félbeszakad egy ponton, hiszen az élet folyamatosan zajlik térben időben és olyan dimenziókban, amikre egyelőre nincs szó. Ha egy film vagy egy írott történet véget ér ott, hogy egy férfi meg egy nő megszeretik egymást, sírnak boldogan a nézők és olvasók, tehát kellemesen telt az idejük, egy kellemes hazugság hatása alatt. Ugyanis NINCS benne a filmben vagy regényben a történet nagyobbik része, hogy únja és csalja meg egymást később a két (mindig kettő, ha az egyik nem is látszik) rokonszenves hős, hogy zuhan a férfi a villamos alá, hogy lesz a nő rákos, vagy ami szokott történni az emberpárokkal. Van, akinek a tragédia a kellemesebb, ő olyan történeteken andalodik el, ami halállal, csonkulással, betegséggel stb. végződik. Talán durvának tűnik, hogy csak ezt a két verziót említem, hiszen a művészek úgynevezett »stílusuk« sok »finom árnyalat«-ban különbözik egymástól, ezek az árnyalatok a lényeg szempontjából teljesen közömbösek. Mert a lényeg az, hogy a legtöbb kétlábú andalodni szeret, az erre specializált kiváltságos kétlábúak, andalítani. Ez utóbbiak közül vannak cinikusabbak, akik tudatosan hazudnak, és akik elandalodnak saját történetüktől. A cinikusak valamivel jobban tetszenek, mert megvan a lehetőségük a valóság felismerésére, az andalodva andalítók azonban szálnak »stílusuk« börtönében élnek, amiből nem fognak kitörni, nem is akarnak, sőt nem csak nem akarnak, a lehetőséget (hogy lehet akarni) sem képesek felismerni. Nem akarom ostorozni sem őket, sem a nyáját, mely e tevékenységet igényli. A tény, hogy vannak, azt jelenti: kell, hogy legyenek. A miérteket nem teszem fel” – idézi könyve egy fiktív szereplőjének, Video Joe-nak a véleményét a könyv egy pontján a történetmeséléssel kapcsolatban.

De igazán túlmutat ezen ez a különleges könyv? Enciklopédia-szerűen sorol nemlétező (?) személyeket, Cserne László különböző identitásait – akiknek a nevét is viselte, „eljátszotta őket” rövidebb-hosszabb időn keresztül. Ezek a történetek tehát elválaszthatatlanul nőnek hozzá Cs. L. személyes élettörténetéhez, hiszen ott kezdődtek, és miközben Cs. L. élete esetleg más

irányokat vett, az ő életük, Empty, Video Joe, a Szerelmes Fiú mind-mind nem szűntek meg létezni, hanem beköltöztek ebbe a könyvbe.

Ez a durván személyes és feloldhatatlan állapot az avantgárd igazi támadó gesztusa. A felfoghatatlan önfeláldozás azért, hogy ne lehessen azon a módon érteni, ahogy egy művészeti alkotás értése megszokott, vagy egyáltalán, valóban, mindennapi értelemben véve lehetséges. Cserne László olyan magas szintre fejlesztette önmaga esztétizálását, hogy ez a gesztus válik fő állításává, anélkül, hogy az erőszak, a csonkítás, a gyilkosság, az undorkeltés lenne művészetének állandó témája is. Ez az esztétizálás mégis sokkal visszataszítóbb.

Saját arcképeire fest, megszépíti magát, olyan széppé, földöntúlian széppé teszi magát, hogy abba bele kell halni, mert az egyszerű emberek nem ilyenek és még csak nem is értik, de tetszem nekik, és ebbe halok, ő én gyönyörű ember, gyönyörű halált.

„A színészek a Vénuszon születnek és a Földön öltenek alakot, hogy ma itt láthatóak legyenek. A színészek a földön emberszülők és embertestvérek között kezdik el színészpályájukat mint csecsemők, és itt sajátítják el a földi nyelv alapelemeit nehézségekkel küzdve. Nincsenek felvértezve földi dolgok ellen. Éhségüket nem csillapíthatja az ember eledele, ezért vagy tiltakoznak ellene, ilyenkor addig táplálják őket, míg felrobbannak, vagy magukat zabálják meg nagy szükségükben. Ez az első próba, amit ki kell állniuk, hiszen azért halnak meg, hogy újjászülethessenek, felvértezve az éhség ellen, kitéve a második próbának. A hideget nem bírja a Vénuszlakó kényes organizmusa, éhséget már nem érez, de a hideg még gyötri. Még nem tud emberyelven beszélni, csak rímekkel vagy hangszerekkel. Csak a vacogása látható, és értelmetlen hangjait érzékelik. A színész ebben a periodusában szándékos félreértésre ingerli a Föld nyájas lakóit, hogy újra meghalasson elégettetés vagy szeretetteljes dörzsölgetés által, ami második felhasználásához vezet, de ezen a próbán is át kell esnie, hogy újra visszatérjen soha nem éhezve soha nem fázva, szándékos félreértésekre többé alkalmat nem adva, ismerve az éhség és a hideg gyötrelmét, ismerve az éhenhalást, a jóllakottságtól szétpukkadást, az önpusztítást

CSERNE LÁSZLÓ
Meg nem értett állatok (részlet a könyvből) © Fotó: Szilágyi Lenke

Házkúti, Eat Art, cukor macskaszőrrel és sós hering

„...O DEAR IT WAS A SILLY ROLE
RUSSIAN SPY FROM THE SKY...”

G. Davidow – J-M. Salaun: *ADIEU*

A SPIONS akkor a Serguei Pravda kódnevet használó frontembere útlevelének titokzatos eltűnését az áldozat saját szavait idézve ismerttettem a néhai Varsói Paktum első punk rock együttesének történetét kibontó rock'n'roll memoárom előző fejezetében.² A SPIONS számára fatálisnak bizonyult esemény megtörté-
tének nem voltam szemtanúja. Amikor a Marais-negyed penészillatú antikváriu-
maiban töltött órák után, hónom alatt a kabbalista Sabbatai Zevi (Shabbetai Tzvi,
1626–1676)³ szefárd csodarabbi életét és munkásságát ismertető könyvritkasá-
gokkal késő este visszaérkeztem az éppen vidéken tartózkodó első párizsi szállás-
adónk, Monsieur Brodier színházrendező és felesége Rue des Archives-i lakásába, a
frontembert frenetikus kutatás közben találtam. Néhány szóval tájékoztatott út-
levelével eltűnéséről és gyanújáról, miszerint azt valószínűleg az általa következetesen
„fucking intellectual”-nek⁴ nevezett házigazdánk lopta el, hogy így leplezze felesége
meggyilkolását és őt, rákenve a bűntényt, börtönbe juttassa. Bár nem gondoltam,
hogy Monsieur Brodier lopta el az útlevelet, sem azt, hogy meggyilkolta a feleségét,
részt vettem a kutatásban, hiszen a fontos dokumentumnak elő kellett kerülnie.
Módszeres alaposítással átvizsgáltuk az egész lakást. Ekkor vált mindmáig tartó
habitusommá vendéglátóim otthonának szisztematikus átkutatása. Négy konti-
nens kilenc országának több tucatnyi jószívű polgára látott vendégül a Párizsba
érkezésünk óta eltelt 35 év alatt. Mindegyikük lakásának alaprajzát lerajzoltam és
összes zugát átvizsgáltam, sok érdekes és értékes titokra bukkanva kutakodás köz-
ben. Így történt ez Monsieur Brodier és felesége életterének egész éjszakát igénybe
vevő átkutatása során is. Miután sikerült kinyitnunk az íróasztal összes fiókját,
köztük az ügyesen álcázott, antik szexuális játékszereket és házigazdánk erotikus
rajzokkal illusztrált naplóját tartalmazó titkos fiókot, átlapoztuk Monsieur Brodier
összes dossziéját és könyvét, kiderült, hogy a színházrendező dolgozószobája

1 „...Ó drágám, bolondos szerep volt / Orosz kém az égből...” (Demo-felvétel, 1981, Paris – NL
nyersfordítása) http://www.youtube.com/watch?v=H4CPv8jfaUs&feature=mfu_in_order&list=UL

2 Balkon, 2013/6 – Najmányi László: *SPIONS*, 35. fejezet – *Ömenek, a felvilágosodás Szentháromsága, és az eltűnt útlevél rejtélye*

3 Sabbatai Zeviről a *SPIONS* eposz előző fejezetének 8. lábjegyzetében írtam

4 „Kibaszott értelmiségi” – a frontember gyorsan akuttá nemesedett értelmiség-ellenessége
nagyjából Konrád György és Szelényi Iván szociológusok *Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz* című
könyvének megírása idején, 1974 körül kristályosodott ki. Ahogy a nagy politikai vihart kavart, Párizsba
érkezésünk évében Nyugaton publikált (Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadása, 1978)
tanulmánykötet szerzői arra a következtetésre jutottak, hogy a munkások és parasztek államának
titulált bolsevik diktatúra valódi hatalom-birtoklója a privilegizált értelmiségi kaszt, a SPIONS
frontembere is ezt a gyáva, kiváltságos, mélységesen etikátlan, a tömegek tudatának manipulációjára
szövetkezett réteget tette felelőssé a világban kialakult gusztustalan állapotokért. Értelmiség-undora
annyiban volt radikálisabb a neves szerzőpárosénál, hogy ő azok legfőbb, vallásos áhitattal tisztelt
munkaeszközét, a paksi születésű Ignatius Trebitsch Lincoln (1879–1943) nemzetközi szélhámos,
misztikus és kém által az 1920-as évek elején kifejlesztett szociológia tudományát boszorkányságnak,
művelőit boszorkánymestereknek minősítette. Nem véletlen, hogy míg a világhírű szociológusokat a
kurzusváltás után elhalmozták pénzzel, pozíciókkal és kitüntetésekkel, az új szisztemában politikai és
gazdasági hatalomukat megtartó értelmiségi barátaik, a SPIONS náluk sokkal lelkiismeretesebb,
alaposabb, az emberiség szellemi evolúciójának felgyorsítása szempontjából jóval fontosabb
kutatómunkát végző frontembere továbbra is a nemzetek alatti undergroundba száműzött, lenézett,
megvetett, szegény ördög maradt. A szociológia tudományát angol örökbefogadója, Lord Benjamin
Seebohm Rowntree csokoládégyáros megbízásából kifejlesztő Trebitsch Lincoln rejtélyes történetét a
mindmáig kiadatlan *TREBITSCH* című könyvemben mutatom be:
<http://Indrawingso2.webs.com/trebitsch.htm>

az életbenmaradásért, a tűzhalált, a nyájasság
mögé rejtett szétdőrsölési vágyat, az elmú-
lás és az újjászületés technológiáját pontról
pontra, hogy itt lehessen ma.”¹²

Színésznek is tartja magát, persze, de nem
olyannak, mint az emberi, hanem gyönyörű, föl-
döntüli és az életem túlról származó jelenségnek.
És mindenki mást is, aki ezt a magasztos gon-
dolatot képest felfogni. Az emberek nagy része
persze nem képes felfogni, mégis azt hiszi, érti.
Értem, vagy csak azt hiszem? Nem kell vála-
szolnom rá, nem kötelez, pusztán azért, hogy
megismerem, hogy ezt gondolja, hogy a saját
logikai rendszerén belül vitába szálljak vele.
Egyszerre ellenszenves, viszolyogtató, és örült
módon rajongásra sarkall. Aki csak távolról
ismerte, az is részesülni akart abból a kegyből,
amiről azt állította, csak a kiválasztottak jussa,
és ő egy közülük, de persze nem, nem büszke rá,
sőt igen nehéz.

Mindent összevetve végtelenül szerencsés hely-
zet ez a szélsőséges ambivalencia, hiszen az
azonosulás olyan sok elfogadhatatlan szükség-
szerűséggel jár(na) együtt, hogy remélhetőleg
senki sem vállalja. Így megszületik a Kádár-kor
értelmezéséhez szükséges, nehezen fenntart-
ható távolságtartás. Amint túl közel mennék,
felvillan a figyelmeztetés: te is olyan nagyszerű
vagy, mint a meg nem értett állatok, beálltal
közénk – és rögtön hátrébb lépek, hogy világo-
san lássak.

Erre a tiszta, nosztalgia nélküli, állandó rémület-
tel való figyelemre tanít – a háttérben mindig
ott van, ami miatt semmiképpen nem akarhatok
én is ilyet. Az egész korszak minden „szépségé-
nek” mélyén ugyanez a sötét veszély lappang,
sok esetben teljesen elrejtve, míg itt állandó,
figyelmet követelő tény.

Életrajz

1948. január 6-án született Budapesten. Anyja Károlyi
Ilona, apja Cserne Tibor.

1951. február 7-én született öccse, Cserne István.

1954-től általános iskolás, két éven keresztül
Budapesten, majd Bakonyoszlópon nevelőotthonban,
majd megint Budapesten, nevelőotthonban van.

1962-től Budapesten a Képző- és Iparművészeti
Szakközépiskola tanulója.

Nem itt érettségizik.

Sikertelen felvételi a Képzőművészeti Egyetemre.

Ofszet-retusór szakiskola.

1982 körül modellként dolgozik a Képzőművészeti
Egyetemen.

1977-ben megszületik lánya, Cserne Kata.

„Biztos újjászülettek, mert 35 év börtönből kezdé-
ményezés kicsit sok” – Cserne László saját jegyzete
halála előtt – ez alapján: 1983-ban halt meg. Szilágyi
Lenke találta meg a holttestét.

12 Cserne László: *Cím nélkül: 'Tisztelt hölgyeim és uraim!'*